

Gaasholt og Togeby (nu totalt undergravet af en ny bog af Nannestad), som konkluderer, at da de fleste danskere ikke kender indvandrere personligt, må vi nødvendigvis skabe vore billeder af dem ud fra mediernes. Altså enten-eller. Underforstået: bare vi lærer disse indvandrere at kende, vil vore billeder ikke være så negative – „en flygtning er en ven, du ikke kender“! Præmissen er, at vor virkelighed er skabt af pressen og dens samspil med vore kulturelle skemaer. Ikke alene betragtes pressen som ond og manipulerende (i hvert fald Ekstra Bladet og Jyllandsposten, da Information og den anti-racistiske presse slet ikke bliver nævnt), indvandrere og de andre (undskyld „de andre“) bliver også udnyttet af ambitiøse politikere og avisskribenter.

Dette udgangspunkt er tendentiøst. I stedet for at falde for disse tåbelige påstande burde antropologer tilbagevise dem! For det første strider selve ideen om, at bare vi fik kendskab til flygtninge og indvandrere, vil alt blive godt, mod den etnografiske virkelighed. Man behøver blot at bo i en hvilken som helst landsby eller træppeopgang (for ikke at sige på Balkan eller i Brønshøj) for at opdage, at folk som „lever sammen“ ikke nødvendigvis føler næstekærlighed for hinanden. For det andet, hvorfor skal vi tro, at mediernes manipulationer altid virker: det vil sige, at vi ikke er i stand til at læse og forstå ting på vores egen måde, at filtrere? For det tredje, vi kan sagtens danne os meninger, uden at vi behøver „medier“: når vi går ned ad Griffenfeldsgade, hvor somaliere har deres klub, eller kommer ind i en pakistansk kiosk eller taler med lærere på vore børns skoler om de to-sprogede indvandrerbørn. Henvisning til mediernes overdrevne indflydelse forklarer ikke den banale kendsgerning, at danskerne på trods af et fåtal af kilder faktisk har meget forskellige meninger om indvandre-re. Følger man forfatterens udgangspunkt, bør vi alle sammen enten være racister, fordi Ekstra Bladet blæser Ali-sagen op (ham med de 600.000 i bistand), eller fordi en artikel i Politiken har en somalier i et mørkt rum, mens en artikel om en dansker viser ham i naturlige omgivelser. Nej, livet er mere end diskurs.

Bogen fejler, fordi den holder sig til ord og tekster i stedet for at analysere handlinger. Under al den akademiske snak om vore kategorier vrimler den med en foragt for almindelige danskeres dømmekraft. Ideen er, at vi alle sammen styres af diskurser og kategorier, dog ikke forfatterne, der har redskaber til at skære

igennem! Forfatterne vil have os til at tro, at alle problemer slet og ret er konstruerede, at ham Ali og hans 600.000 kr om året i bistand bare er et spørgsmål om, hvordan vi opfatter ham som „de andre“. Bogen reddes af en artikel af Louise Johansen om, hvordan danske forældre vælger de skoler, som ikke har så mange „to-sprogede“. Artiklen er god, fordi den handler om disse forældres handling og ikke bare deres ord. Endelig møder vi nogle forældre, der bekymrer sig om deres børn, og ikke bare en ikke-kategori af diskurs-producerende „danskere“. *Den generende forskellighed* lider af elitisme og foragt for netop de folk, den skal forstå, „det danske folk“. Danskernes kategorier og handlinger er langt mere sofistikerede end disse politisk korrekte antropologer gør dem til. På trods af „kritisk diskursanalyse“ får vi en totalt ukritisk brug af en stærkt kritiseret retning inden for samfundsforskningen, vi får en klicheagtig antiracisme, uden at der stilles kritiske spørgsmål til netop denne humanistiske diskurs. Vi får akademisk bluf og utilgængeligt sprog. Vi får 52 tilfældige interviews med „danskere“, og vi får avis-læseri forklædt som antropologi. I stedet for feltarbejde får vi tekstanalyse. Bogstavelig talt får vi ord uden handling. Misvisende, kedeligt og enormt forudsigeligt. Bogen vil aldrig kunne overbevise nogen om noget. Den er som en prædiken for de allerede omvendte.

Antropologi handler om at gengive folks verdener. Det gør man ved at sætte sig ind i andres livsverden, ved at tage folk alvorligt, ved at deltage og observere. Denne bog gengiver ingens verden. Forfatterens yndlings-diskursmanipulator, Pia Kjærsgaard, vil nok komme med en af sine sædvanlige bombastiske anklager: „hvor mange af danskernes skattekroner er blevet spildt på dette projekt?“ Og spildt er desværre det rigtige ord.

Steven Sampson
Avd. för Socialantropologi
Lunds Universitet

MARGARETHA JÄRVINEN & MARGARETA BERTILSSON: Socialkonstruktivisme. Bidrag til en kritisk diskussion. København: Hans Reitzels Forlag 1998. 175 sider. ISBN: 87-412-2772-7. Pris: 198 kr.

Bogen er kaldt *Socialkonstruktivisme. Bidrag til en kritisk diskussion*, og det handler den

såmænd også om, selvom der til tider synes at være mere vægt på (negativ) „kritisk“ end oplysende „diskussion“, i hvert fald i bogens første del.

Bogen er nemlig delt i to. En indledning af redaktørerne om bogens baggrund som opsamlings fra en række workshops på Sociologisk Institut i København i foråret 1996. Om formålet, at diskutere socialkonstruktivismes anvendelighed i samfundsvidenskab og humaniora (det sidste er det nu i antologien lidt småt med, men det vender vi tilbage til). Og om det indhold, som redaktørerne synes at kunne læse i bogen. Dette står så sammen med et afsnit af den ene redaktør, Margareta Bertilsson, om udvalgte sociologiske rødder til den socialkonstruktivistiske praksis i samfundsvidenskabernes i dag (s.17-40), og Finn Collins velafbalancerede gennemgang af to af socialkonstruktivismens grundlæggende teser om virkeligheder og om, hvordan det påvirker forskning dels om den fysiske verden, dels om den sociale (s.41-67).

Bogens anden del indeholder fem artikler, der præsenterer forskning, som tager udgangspunkt i teoridannelser og teser, der med mere eller mindre god ret kan kaldes socialkonstruktivistiske. Mark Elam skriver om de teknologiske discipliner – er ingeniørkunst en praktisk disciplin eller „fin forskning“ i tilværelsens grundlæggende elementer? (s.68-87). Den anden redaktør, Margaretha Järvinen, åbner derefter ballet med forskellige perspektiver på kønsforskning – alle fra diverse konstruktivistiske synspunkter, men selvfølgelig særdeles præget af Foucault – med en artikel om kønsforskningen generelt (s.88-104). Denne følges op af Mikael Carleheds beskrivelser af den såkaldte postmoderne kønsteori mere grundlæggende antagelser og problemer (s.105-31), Bente Rosenbecks artikel om kvindelighedens (-ers) konstruktion(er) (s.132-55) og endelig Karin Lützens om homoseksualitet som social konstruktion, fordele og ulemper for både forskningen og homoseksuelle selv (s.156-74).

Umiddelbart er *Socialkonstruktivisme* en udmærket lille bog til studerende, der skal have et indblik i socialkonstruktivismens mangfoldighed og diverse teorier fra samme inspiration. Specielt Finn Collins artikel giver sober og letfølgelig indblik i fordele og ulemper, et sådant perspektiv kan give. Det samme kan man imidlertid næppe hævde om redaktørernes indlæg, særligt ikke Bertilssons, der ellers har det oplagte formål at se på grænserne for

relativiteten i konstruktivismen. Derfor går det udmærkede også lidt af bogen. Bertilsson kan ikke lide socialkonstruktivisme, kan ikke lide, at den (det vil sige diverse derfrakommende inspirationer) „har fået så stor appel i dag, fortrinsvis blandt yngre forskere. Den bekræfter den modernitetsparole, som blandt andet Marx forfægtede: at alt, som er fast, skal blive flygtigt“ (s.38). Og især kan Bertilsson ikke lide, at „socialkonstruktivismen, specielt i sin mere radikale, dekonstruktivistiske form, er behæftet med en ‘praktisk brist’: den efterlader os, aktørerne, uden vejledning, den har intet mål“ (ibid.). Faktisk ender Bertilsson med at kalde socialkonstruktivisme for „antisocial“ (ibid.); man må formode, at de arme yngre forskere, der hopper med på den vogn, i Bertilssons øjne er det samme. Sæderne er i forfald, synes en konklusion at kunne være, en konklusion, som Bertilsson dog ikke drager, men som nærværende anmelder, der må indrømme at være en af de tabte „yngre“, der delvis er med på vognen, mere end aner. En sådan nedladende og stærkt ideologisk sprogbrug er i hvert fald næppe befordrende for budskabet, som Bertilsson jo er i sin gode ret til at have.

Et andet problem er, at feltet for socialkonstruktivisme defineres endog særdeles bredt, fra filosofier til samfundsvidenskabelige teorier (hvad har humaniora for øvrigt gjort, siden det skal holdes udenfor?), og socialkonstruktivismen kommer til at dække fra foucaultske strukturudpegninger om magt og „talesættelser“ over Parsons strukturfunktionalisme (der vel næppe har mange tilhængere i dag, men o.k.) til mikrosociologi og -historie, som repræsentanter for interpretations- og individorienterede tilgange, man kunne også sige menneskeorienterede tilgange.

Her vil jeg nøjes med et sidste forhold, der forekommer mig problematisk. Ud over Elams fine artikel om det socialkonstruktivistiske perspektiv i teknologistudier og disse discipliners udøveres selvforståelser giver bogen kun eksempler fra køns- og genderforskning. Der er ikke noget i vejen med disse artikler, overhovedet ikke, men der findes dog så mange andre temaer inden for socialkonstruktivistisk inspireret forskning, at det forekommer lidt påfaldende, hvis hensigten har været at vise eksempler efter de store armbevægelser i bogens første del. Store dele af antropologien, etnologien, litteraturstudier, „cultural studies“, kulturhistorie m.m. har indfaldsvinkler, der trækker på samme grundinspirationer.

Alt har imidlertid en grænse. Fordelen ved disse fire eksempler er, at de gensidigt belyser hinanden, og at begrænsningen til fire gør, at bogen ikke er større eller dyrere, end den er til at komme i nærheden af. Også for studenter, for det er vel, når alt det ovenfor stående er taget i betragtning, i undervisningssammenhæng, at *Socialkonstruktivismen* bedst vil finde sin plads, som indslag i studerendes litteraturlister om konstruktivismen og/eller kønsforskning. Men stå alene bør den ikke.

Mikkel Venborg Pedersen
Danske Afdeling
Nationalmuseet
København

SØREN KRISTIANSEN & HANNE K. KROGSTRUP: Deltagende observation. Introduktion til en forskningsmetodik. København: Hans Reitzels Forlag 1999. 235 sider. ISBN 87-412-2708-5. Pris: 185 kr. (pb).

I en tid, hvor antropologer diskuterer fagets fortid og fremtid, kan det være interessant at se nærmere på, hvad andre samfundsvidenskabelige faggrupper egentlig opfatter som kernen i antropologien. En sådan mulighed foreligger her, i skikkelse af en bog om deltagerobservation, skrevet af henholdsvis en cand.mag. i samfundsfag og psykologi, nuværende ph.d.-stipendiat ved Institut for Sociale Forhold og Organisation, Aalborg Universitet, og en cand.scient.adm., ph.d. og lektor i samfundsvidenskabelig metode og evaluering sammesteds. Deres svar er entydigt: Antropologien udmærker sig først og fremmest ved sin *metode*, nemlig deltagerobservationen. Forfatterne ønsker at hævde denne metodes anseelse fra en „slags eksotisk, antropologisk variant“ (s.9) til at være en metode på linje med andre samfundsvidenskabelige forskningsmetoder.

Der er dog yderligere en væsentlig pointe i bogen, idet forfatterne søger at „forankre metoden inden for en bestemt teoretisk position“ (s.15), nemlig den fænomenologiske. Denne position indebærer, at „forskeren ikke [bør] interessere sig for *sandhedsværdien* af menneskers subjektive opfattelser, men deres beskaffenhed og *meningsindhold* [...] Forskerens vigtigste opgave bliver at foretage en *fortolkning* af [den menneskelige] fortolkningsproces med henblik på at forstå den“ (s.14, 16; fremhævelse i originalen).

Det er naturligvis rigtigt, at en væsentlig del af mange antropologiske studier sigter mod at „forstå forståelsen“ (ibid.), men det virker overordentlig reduktionistisk at hævde, at dette er det eneste, deltagerobservation som metode er anvendelig til, ligesom jeg vil hævde, at også „sandhedsværdien“ af informanternes opfattelser er det væsentligt at forholde sig til. Deltagerobservation bliver i dag anvendt i mange forskellige sammenhænge, og er efter min mening velegnet til at indhente data om andet og mere end folks opfattelser. Når bogen tager et andet udgangspunkt, skyldes det formentlig, at forfatterne egentlig er nok så interesseret i at behandle det fænomenologiske teoriapparat, som de er i at redegøre for feltmetode.

Bogens opbygning er sigende i denne sammenhæng: Efter en introduktion om teori og metode, samt forståelse/fortolkning, følger et kort kapitel om metodens (og antropologiens) historie. I kapitel 2 behandles forskellige former for observationsmetoder, kapitel 3 handler om transformationen af observationer til data, mens kapitel 4 handler om feltroller og feltrelationer. I disse kapitler vejer behandlingen af fænomenologien tungt. Først på side 131 kommer det kapitel, forfatterne med fordel kunne have struktureret bogen omkring, nemlig „Faser og trin i deltagende observation“. For den studerende/forsker, der vil anvende bogen som forberedelse til sit første feltarbejde, må det være meget svært at se sammenhængen i den teoretisk tunge første halvdel. Under gennemlæsningen forekom det i hvert fald mig, at såvel titel som bagsidenoter (de fremhæver deltagerobservationsaspektet som det overordnede) var lettere misvisende i forhold til bogens faktiske opbygning. Det betyder ikke, at der ikke behandles interessante og relevante emner i bogens første halvdel, men de forbliver løsrevne fra en større sammenhæng.

Bogens anden del er mere regelret struktureret, og særlig kapitel 5 kan tjene som en (kortfattet) introduktion til feltarbejdets faser. Kapitel 6 er helliget analysearbejdet, men lover mere, end det holder. Her gennemgås 5 analysemodeller („grounded theory“, idealtypemodellen, væsensmetoden, procesmetoden og den dialektiske metode), men her mangler til gengæld konkrete eksempler. Her kunne forfatterne med fordel have inddraget deres egne erfaringer mere eksplicit. Kapitlet bygger i høj grad på Eneroth (1984), som er citeret 10 gange, men desværre ikke findes i littera-